

Gozdarske gospodarske družbe v luči uresničevanja Resolucije o Nacionalnem gozdnem programu

Forestry Businesses in View of Realizing the Resolution on National Forest Program

Jože STERLE*

Izvleček:

Sterle, J.: Gozdarske gospodarske družbe v luči uresničevanja Resolucije o Nacionalnem gozdnem programu. Gozdarski vestnik, 67/2009, št. 7–8. V slovenščini z izvlečkom v angleščini, cit. lit 4. Prevod Breda Misja, lektoriranje slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Prispevek prikazuje nastanek sedanjih gozdarskih gospodarskih družb, njihovo mesto v nacionalnem gozdnem programu in pomen gozdno-lesnega sektorja v Sloveniji skozi projekt Gozd in les za trajnostni razvoj Slovenije.

Ključne besede: gozdarska gospodarska družba, gozdno-lesni sektor, resolucija o nacionalnem gozdnem programu, Slovenija.

Abstract:

Sterle, J.: Forestry Businesses in View of Realizing the Resolution on National Forest Program. Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry), 67/2009, vol. 7-8. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 4. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

The article presents the formation of the present forestry businesses, their place in the national forest program and the significance of the forest and woodwork sector in Slovenia as seen through the project Forest and Wood for Sustainable Development of Slovenia.

Key words: forestry business, forest and woodwork sector, Resolution on National Forest Program, Slovenia

1 UVOD

Resolucija o Nacionalnem gozdnem programu je že druga te vrste, ki je nastala na temelju Zakona o gozdovih iz leta 1993. V pripravi dokumenta je sodelovalo veliko ljudi iz različnih inštitucij in panog. Program razvoja gozdov iz leta 1996 je bil razmeroma slabo realiziran. Težave so bile zaradi zasebnih gozdov, kjer je bila nizka realizacija etata, še nižja pa realizacija gojitvenih del. Tudi izgradnja gozdnih cest in vlak je bila pičla. Kljub temu se razprava vedno in ponovno vrti le okrog državnih gozdov, kjer pa so gozdnogospodarski načrti realizirani skoraj 100 %.

Postavlja se tudi vprašanje učinkov našega, razmeroma kompleksnega gozdnogospodarskega načrtovanja v zasebnem sektorju. Ali je sploh mogoče doseči gozdnogojitvene in gozdnogospodarske cilje ob tako nizki realizaciji etatov in gojitvenih del. V tem primeru je najbrž načrtovanje samo sebi namen.

Tudi novi nacionalni program razvoja gozdov je po številu strani kar zajeten. Vendar pa je razme-

roma malo prostora namenjenega gospodarskim vidikom gospodarjenja z gozdovi. Iz vsebinskega vidika to poglavje daje vrsto statističnih podatkov in nekaj dejstev, ki jih vsi poznano že vrsto let, ni pa nakazanih nekih realnih smernic, kako rešiti ključne probleme proizvodnega gozdarstva.

V programu tudi ni poudarjena velika soodvisnost gozdno-lesnega sektorja. Gospodarska kriza je zelo prizadela lesnopredelovalna podjetja, ki se zapirajo kar po vrsti. Če ne bomo imeli svoje lesne predelave, bo dodana vrednost našemu lesu še manjša, lesni trg pa bodo obvladovali trgovci iz sosednji razvitejših držav, kot sta Italija in Avstrija. Kakšna bo takrat cena lesa, lahko le ugibamo.

Zaradi krize gozdno-lesnega sektorja, Gospodarska zbornica Slovenije skupaj z združenjem za gozdarstvo in lesarstvo pripravlja projekt Gozd in les za trajnostni razvoj Slovenije, za kar je že dobila pozitivne odzive nekaterih ministrstev in predsednika vlade.

* Jože Sterle univ. dipl. inž. gozd., Direktor Združenja za gozdarstvo pri GZS

2 NASTANEK IN RAZVOJ GOZDARSKIH GOSPODARSKIH DRUŽB

Gospodarske družbe v sedanji obliki so nastale na temelju novega Zakona o gozdovih iz leta 1993, ki je tedanja gozdna gospodarstva razdelil na gospodarske družbe in na Zavod za gozdove. Podjetja so se preoblikovala glede na Zakon o lastninskem preoblikovanju podjetij in se privatizirala po shemi, ki je bila določena v zakonu. Gozdarska podjetja so sprožila ustavni spor na 5. člen omenjenega zakona, ki določa, da je treba iz procesa lastninjenja izločiti gozdove in kmetijska zemljišča. Ustavno sodišče jim je pritrnilo, zakonodajalec pa jim je glede na te odločbe podelil 20-letno koncesijo za gospodarjenje v državnih gozdovih (novela zakona o Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov RS iz leta 1996).

Podelitev koncesije je razburila in razdelila tedanjo politiko, razprave o upravičenosti take odločitve se še niso polegale.

Odtlej je bila razvojna pot gozdarskih družb različna. Nekateri so obdržale zgolj gozdarsko dejavnost, druge pa imajo iz preostalih dejavnosti več prihodka. Nastala je tudi določena koncentracija kapitala, pa tudi prevzemi manjših družb s strani večjih.

Na trgu so se oblikovala tudi mnoga manjša gozdarska podjetja, ki pa nimajo pomembnega tržnega deleža in večinoma opravljajo storitve v zasebnih in državnih gozdovih.

3 USODNA POVEZANOST GOZDNO-LESNEGA SEKTORJA

Še v nekdanji skupni državi je bilo področje lesarstva in gozdarstva ločeno. Tako so se gozdarska podjetja ukvarjala izključno z gozdarstvom, lesna industrija pa s predelavo. Že tedaj pa so bila trenja glede cen lesa, tako da je včasih vmes posegla politika.

V takratnem kapitalističnem svetu so se med obema panogama vzpostavljale horizontalne in tudi vertikalne kapitalske povezave. Če vzamemo za primer Finsko, kot eno najbolj gozdnatih dežel, je gozdno-lesni sektor skupaj s celulozno industrijo eden najmočnejših sektorjev v državi. Nedavno

tega so Finci precej lesa posekali v Rusiji in evropsko tržišče zasipali z žaganim lesom. Njihova tehnologija je vrhunska na področju gozdarstva pa tudi mehanske in kemične predelave lesa. V povprečju vsakih pet let zamenjajo tehnologijo in zastarelo opremo prodajo naprej.

Kapitalske povezave se kažejo v tem, da so lastniki gozdov tudi delničarji v žagarski in vsej lesnopredelovalni industriji, seveda pa so povezave še veliko kompleksnejše. Bistvo povezav je v tem, da vsi – od tistih, ki les posekajo, do predelovalcev – zasledujejo isti cilj, to pa je racionalnost in dobičkonosnost.

V nekdanji Jugoslaviji je gozdno-lesni sektor zaposloval več kot 40.000 delavcev in imel 25 % delež v izvozu. V tranziciji se je delež zaposlenih zmanjšal na polovico in sektor žal še vedno kaže znake nazadovanja. V zadnjem času je že šlo v likvidacijo ali stečaj kar nekaj pomembnih slovenskih lesarskih podjetij.

V tranziciji so se nekatera gozdarska podjetja odločila, da bodo razširila svojo dejavnost na področje primarne predelave in lesne industrije. Razlogi so bili različni. Nekateri so se za to odločili, ker so hoteli zagotoviti višjo rast podjetij, drugi pa niso bili zadovoljni s plačilno disciplino in ne cenami, ki jih je nudila lesna industrija. V nekaj primerih so žage pridobili tudi prek pogorišč lesne industrije, ki ni mogla več poravnati obveznosti do dobaviteljev. Kmalu so tudi sami spoznali, kako malo dobičkonosna in zahtevna je ta panoga.

Na tak način tudi v Sloveniji počasi dobivamo strukturo gozdno-lesnega sektorja, ki je podoben tistim v razvitih zahodnih državah. Kakšne bodo dokončne kapitalske povezave, še ni mogoče povsem zanesljivo trditi, morda pa bo vse skupaj pospešila kriza. Najslabše bi vsekakor bilo, da bi po krizi ostali brez lesne industrije oziroma, da bi še zadnje ostanke pokupili kupci. Brez svoje industrije bomo namreč ostali tudi brez svojega znanja in razvoja. Slejkoprej pa se bo sesul tudi solski sistem.

Vsekakor mora biti gozdarskemu sektorju jasno, da brez uspešne lesne predelave ne bomo imeli uspešnega gozdarstva, podobno kot ne bomo imeli uspešnega kmetijstva brez uspešne živilskopredelovalne industrije.

Zlasti bi se tega morala zavedati država, ki bi prek razpisov in evropskih sredstev lahko podprla prestrukturiranje gozdno-lesnega sektorja, za kar se zavzema GZS s svojim projektom **Gozd in les za trajnostni razvoj Slovenije**.

4 GLAVNE TEŽAVE GOZDARSKIH DRUŽB

- Nenehne objektivne, zlasti pa subjektivne težave pri gospodarjenju z državnimi gozdovi.
- Majhno in razdrobljeno slovensko tržišče.
- Razmeroma majhna realizacija etatov v zasebnem sektorju.
- Propadajoča lesna industrija, ki je vse manj sposobna plačevati les.
- Tuja konkurenca (Avstrija, Italija).

V državnih gozdovih, kjer se na istem prostoru srečujejo trije akterji, se težave nenehno vrstijo. Stalni so tudi očitki o prevelikih stroških in premajhnih odkupnih cenah ter posledično o premalo plačanih koncesninah. Ker je SKZG pod pristojnostjo Državnega zbora in ne MKGP, se razprave poslancev na to temo ponavljajo vsako leto.

Nihče pa ne zna ali noče pogledati stvari s širšega vidika. Za državo ni pomembno samo, koliko koncesnine dobi iz državnih gozdov, temveč zlasti:

- koliko ljudi zaposlujejo ta podjetja,
- koliko je zaposlenih invalidnih oseb,
- ali so ljudje zaposleni na podeželju, kjer je še večja težava glede delovnih mest,
- ali se lesu doda neka nova dodana vrednost ali pa se izvaja hlodovina,
- ali je razvoj podjetij ustrezen, saj so to glavni davkoplačevalci, itn.

Na žalost pa se vse razprave končajo in začnejo pri višini koncesnine. Gozdarske družbe so zadnjih 10 let plačale državi okrog 100 milijonov evrov prispevkov in davkov, tu pa je še DDV, ki je načeloma nevtralen davek, vendar so nekateri neto plačniki, drugi pa ga dobijo vrnjenega. Če bo država omogočila razvoj gozdarskih družb, bo od drugih davkov in prispevkov pobrala bistveno več denarja kot od koncesnine.

Majhno in razdrobljeno slovensko tržišče je velika težava tudi za koncesionarje. Zlasti za tiste,

ki se ukvarjajo z lesno predelavo, saj le manjši del svojega lesa dobijo iz državnih gozdov, vse drugo pa kupujejo na razdrobljenem tržišču ali celo uvozijo. Tako na žalost ves posekani les v Slovenije ni dovolj, da bi s hlodovino oskrbeli največje avstrijske žage. Medtem ko največja slovenska žaga razreže 160.000 m³, največje avstrijske žage predelajo 2 milijona m³ in tudi več. O tem, kako je potem slovenski gozdno-lesni sektor konkurenčen avstrijskemu, je odveč izgubljati besede.

Vzporedno z veliko razdrobljenostjo slovenskega tržišča je tudi majhna realizacija etatov v zasebnem sektorju. Država še ni našla ustreznih mehanizmov, kako bi povečala poseke. Očitno so bili tako imenovani TOK-i (temeljne organizacije kooperantov) zadnja uspešna organizacija gospodarjenja v zasebnem sektorju, žal pa smo jih v tranziciji ukinili med prvimi. Nadomestile naj bi jih kmetijsko-gozdarske zadruga in združenja lastnikov v povezavi s Kmetijsko-gozdarsko zbornico. Te organizacije uspešno delujejo v sosednji Avstriji, pri nas pa, po rezultatih sodeč, očitno ne. To nam je še en poduk, da ne moremo vseh modelov iz tujine nekritično prenašati domov.

Propadajoča lesna industrija je za Slovenijo resna težava. Dolgo časa se je to panogo izčrpavalo in se ji ni ničesar vračalo. Država je podpirala sanacijo bank, železarske industrije in vse vrste drugih podjetij, lesna industrija pa tega ni bila deležna. Ker je lesna industrija neto izvoznik, jo je po ocenah strokovnjakov prizadelo precejeno razmerje tolarja proti evru in dolarju. Zaradi racionalizacij so bili razpuščeni razvojni oddelki v podjetjih, za zastarelo tehnologijo ni bilo poskrbljeno, z razpadom Jugoslavije se je sesul notranjim trg, izgubili smo nekatere zunanje (arabske), ki so nam jih prevzeli sosedje.

Kako šibka je slovenska lesna industrija nasproti avstrijski, pove podatek, da Slovenija z več gozdov, kot jih ima avstrijska dežela Štajerska, izvozi za 1 milijardo evrov, medtem ko dežela Štajerska za 4 milijarde evrov.

5 PROJEKT GOZD IN LES ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ SLOVENIJE

Zardi vseh omenjenih težav sta se Združenje za gozdarstvo in Združenje pohištvne in lesnopre-

delovalne industrije pri GZS odločili za omenjeni projekt. Gre za poskus, da bi ponovno omogočili razvojni preboj gozdno-lesnega sektorja in mu dali mesto v slovenskem gospodarstvu, kot ga je nekoč že imel.

Pri tem se zavedamo, da brez pomoči države ne bo šlo. Zato je GZS že vzpostavila stik z različnimi ministrstvi, poslanci in tudi predsednikom Vlade RS. S strani države bi želeli pomoč pri pripravi projektne dokumentacije, pozneje pa podporo pri pridobivanju evropskih sredstev in različnih razpisih, podobno kot velja za turistično panogo.

V okviru projekta bi zasledovali dva cilja:

- prestrukturiranja gozdno-lesnega sektorja,
- predlagali bi načine za povečanje porabe lesa na prebivalca, ki je v Sloveniji šestkrat manjša kot v sosednji Avstriji.

Ravno v drugi točki pa se najdemo tudi v Resoluciji o Nacionalnem gozdnem programu, in sicer v poglavju **6.3.2 Gozdovi in spremembe podnebja**.

Cilj 2: Nadaljnje povečanje rabe lesa kot materiala in energije.

Usmeritev 1: V nadaljnji predelavi promovirati rabo lesa in lesnih izdelkov.

Usmeritev 2: Spodbujati razvoj novih tehnologij za uporabo lesa.

Usmeritev 3: Spodbujati rabo lesa z daljšo življenjsko dobo.

Usmeritev 4: Spodbujati nadomestitev materialov, katerih proizvodnja povzroča emisije toplogrednih plinov z lesom.

Usmeritev 5: Promovirati rabo manj kakovostnega lesa, lesnih ostankov, odsluženega lesa ter odsluženih lesnih izdelkov za pridobivanje energije in biogoriv, vključno z biogorivi druge generacije, v skladu z okoljskimi standardi.

Usmeritev 6: Spodbujati nakup novih kotlov za zmanjševanje emisij kotlovnice za ogrevanje in malih kurišč ter promovirati sodobne načine izrabe lesne biomase.

Usmeritev 7: Promovirati pridobivanje, predelavo in rabo lesa na podeželju, še posebno med lastniki gozdov (pokrivati celotno tehnološko verigo in tako povečevati dodano vrednost lesu).

Usmeritev 8: Promovirati celostno rabo lesa v javnih zgradbah. Indikatorji: letna poraba industrijskega lesa na prebivalca; delež energije, pridobljene iz lesa; v skupni porabi energije; letna poraba okroglega lesa za energetske namene na prebivalca. S povečano porabo lesa na prebivalca naj bi dosegli več učinkov:

- večji donos za lastnike gozdov, kar naj bi vplivalo na razvoj podeželja,
- ponovna oživitev gozdno-lesnega sektorja, ki ima edini resnično in obnovljivo surovinsko bazo.

6 VIRI

Zakona o gozdovih.

Zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij.

Novela zakona o Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov RS iz leta 1996.

Resolucija o nacionalnem gozdnem programu. Zveza gozdarskih društev Slovenije, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS, 2008.